

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Ekologizace společnosti:

**Je pět minut po dvanácté
nebo
není čas na morální paniku?**

Studentská vědecká odborná činnost
magisterské studium

Autor: Richard Adam

2023
XVI. Ročník SVOČ

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do 16. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Praze dne 17. dubna 2023

Richard Adam

Celkový rozsah vlastního textu práce (od úvodu po závěr), včetně mezer a poznámek pod čarou **52 493** znaků.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval **prof. JUDr. Janu Kyselovi, Ph.D., DSc., prof. JUDr. PhDr. Janu Wintrovi, Ph.D., prof. PhDr. Václavu Bělohradskému a Mgr. Petru Aghovi, LL.M, Ph.D.** za jejich vedení seminářů, které mne donutily kriticky přemýšlet o světě kolem.

Obsah

ÚVOD	5
POLITIKA A EKONOMIE V OCHRANĚ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	6
EKONOMIE SE GLOBALIZUJE, POLITIKA LIBERALIZUJE	6
FILOSOFIE EKONOMICKÉHO RŮSTU A PROBLÉM POLITIKY	8
EVROPSKÁ UNIE, ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ A DIPLOMACIE	10
EKOLOGICKÁ SPOLEČNOST	12
CO JE EKOLOGIZACE SPOLEČNOSTI?	12
ENVIRONMENTÁLNÍ MIGRACE	13
RES PUBLICA	14
HOMO SAPIENS	15
NESTÁTNÍ AKTÉŘI	16
AKTIVISMUS A EKOLOGICKÉ DEMONSTRACE	16
MÉDIA	17
SHRNUTÍ	20
ZDROJE	21
BIBLIOGRAFIE	21
INTERNETOVÉ ZDROJE	21
OSTATNÍ MATERIÁLY	22

ÚVOD

V posledních několika letech překotně roste zájem o environmentální témata, a to nejen ve veřejné diskusi, kde se protínají názorové proudy a volební programy politických stran, mediální komunikace a činnost dalších společenských aktérů, ale také na úrovni jednotlivce, jehož životní styl a motivace do určité míry reflektuje chování a roli výše nastíněných subjektů.

Přírodní a sociální prostředí je historicky proměnlivé. Vývoj je inherentní životu jakéhokoli organismu na naší planetě a jak šel lidský a technologický pokrok vpřed, formoval se i charakter okolí, ve kterém člověk z ryze rurálního hospodaření zaměřeného na lokální zemědělskou produkci expandoval do téměř všech myslitelných koutů světa. *Život blíže přírodě* vystřídala po *temném* středověku průmyslová revoluce.¹ Tržní hospodářství, globalizace ekonomiky a *hon za růstem* nyní šablonovitě definuje, čeho jsme jako (západní) civilizace po *konci dějin*² dosáhli.

Jedním ze sledovaných záměrů textu je vlastní úvahou dojít k odpovědi, zdali současný stav klimatu a přírodního bohatství, naše hodnotové nastavení a způsob života legitimuje občanskou neposlušnost a ekologické demonstrace v ulicích středně velkých měst i světových metropolí, nebo je zaznívající argumentace *šestého vymírání druhů*³ a totálního kolapsu ekosystému prostým projevem morální paniky.

Kompozice práce vychází z fragmentování celé problematiky ochrany životního prostředí na několik subtémat. První část práce zkoumá aktuální akcentaci změn klimatu z ekonomického a politického pohledu, ve kterém je dán prostor konceptu udržitelného rozvoje, politice Evropské unie (EU) a roli Organizace spojených národů (OSN). Druhá část je věnována sociologickému přístupu k předmětu práce a otázkám, jaké sociální změny může ekologická krize přinést, v oblasti problematiky migrace lidí kvůli oteplování a pramenů environmentálních práv. V kapitole je zkoumán vliv občanské společnosti, potenciální rizika environmentální migrace a nastíněna anabáze lidskoprávních dokumentů. Na závěr je představen význam nestátních aktérů – médií a environmentálně-sociálních hnutí.

Existence šíře vyvstávajících otázek, pochybností a společenských jevů, které jsou v práci obsažené, mimo jiné implikuje skutečnost, že je *ekologizace společnosti* předmětem odborných i neakademických publikací a mezinárodních konferencí. V této návaznosti není cílem ani ambicí přednesené úvahy obšírně postihnout veškeré faktory, které s ekologickou krizí souvisí, ale spíše předložit průsečík mezi společenskými vědami a nahlédnout, jak lze o environmentálních problémech komplexněji přemýšlet.

---

¹ Závislost na přírodních zdrojích, animismus a posvátnost přírody přešly urbanizací a industrializací do nadměrné těžby surovin a rizika masového vymírání druhů zvrátat. Středověk byl považován za temný zejména kvůli poantickému poklesu životní úrovně, hygienických podmínek a filosofického učení.

² Teorie o konečném vítězství liberální demokracie v knize *Konec dějin a poslední člověk* od Francise Fukuyamy se nakonec nenaplnila. Důsledky jsou viditelné i v politice životního prostředí (radikalismus, vzestup autoritářských režimů apod.).

³ Vychází z hodnocení a klimatických metastudií o stavu biodiverzity. O hromadném vymírání a hrozbě úmrtí milionů živočišných a rostlinných druhů pojednává několik knih, pro demonstraci lze uvést *Šesté vymírání: Nepřirozený příběh* od Elizabeth Kolbert a *Šesté vymírání: Vzorce života a budoucnost lidstva* (*The Sixth Extinction: Patterns of Life and the Future of Humankind*) od spoluautorů Richarda Leakeyho a Rogera Lewina.

Politika a ekonomie v ochraně životního prostředí

Ekonomie se globalizuje, politika liberalizuje

Tematizování životního prostředí politickými představiteli vzbuzuje dojem, že se nástroje a mechanismy k ochraně přírody ustavičně porovnávají s ekonomickým růstem a výdaji státních rozpočtů. Balancuje se, jaké finanční dopady budou mít připravované sněmovní zákony a dlouhodobé strategické plány ministerstev zaměřené na biologickou rozmanitost, ekosystémové služby nebo péči o půdu⁴ a mezesortně se jedná o diverzifikaci energetických zdrojů a o unijní podpoře obnovitelné energie. Je to logické, hospodářský rozvoj a ekologické nároky se v mnoha oblastech potkávají, komplikovaná je nicméně častá odlišnost v jejich zájmech. Veřejný, korporátní nebo národní zájem se přirozeně různí, a to vede i k disproporčnímu zájmu jednotlivých stran o ekologické otázky. Ačkoli by se tak mohlo zdát, že předcházení klimatické krizi a prioritizace palčivých ekologických problémů jsou zájmem společným, realita a praxe se s předpoklady a teorií spíše rozcházejí.

Nedotýká se to pouze rozporu ve způsobech a volbě politických prostředků, jak ekologickým výzvám čelit. Stejný cíl má zpravidla vícero cest, které k úspěšné finalizaci vedou. Ochrana životního prostředí je ovšem specifická ve své podstatě – její efektivita se přímo odrazí v podmínkách a kvalitě života a důsledky našeho konání předdefinují *obraz zítřka*.

Neexistuje planeta B⁵ – připomínka, že některé přírodní zdroje jsou vyčerpitelné a naše kroky pro odvrácení klimatické katastrofy nezvratné. Měli bychom si být vědomi skutečnosti, že antropogenní emise recentně vypouštěné do ovzduší se do procesů globálního oteplování promítají se zpožděním, u jejich dopadu je tak nutné brát v potaz určitou latenci v dlouhodobějším časovém horizontu a spojené riziko s touto skutečností. Takový globální problém vyžaduje i globální řešení, otevřenou mezinárodní komunikaci a komplexní ekonomický program se silnou politickou vůlí.

Ekologie i ekonomie (věda obecně) se v průběhu druhé poloviny 20. století globalizovaly, svět se za oponou elektronické (hyper)komunikace propojil v globální vesnici a tržiště⁶, ale politika se stále, i přes stabilizaci světového trhu a zesílení role mezinárodněpolitické reprezentace, místy potýká s uzavřeností a nacionalistickými tendencemi. Přitom je mezinárodní prostor a dialog mezi státy zásadní ve vztahu k ochraně klimatu a správě přírodního bohatství. Důležitost shody a koordinovaného postupu světových velmocí v otázce klimatu v posledních letech ukázal izolacismus a ekonomický nacionalismus Trumpova prezidentování. Pařížskou dohodu, ze které Spojené státy americké odstoupily během jeho úřadu, označil Donald Trumpa za nevědeckou, ekonomicky nevýhodnou a nesledující americké zájmy.⁷ V trendu přehlížení vědeckých důkazů pokračoval až do konce svého volebního období, čímž

⁴ Viz Strategický rámec Česká republika 2030 vydaný Ministerstvem životního prostředí.

⁵ Kniha *There Is No Planet B: A Handbook for the Make or Break Years* od Berners-Lee Mike. Použité heslo proslavil ve svém projevu ke globálnímu oteplování herec Leonard DiCaprio. <https://oneworldfamily.de/en/there-is-no-planet-b/>.

⁶ Koncept globální vesnice (*global village*) přinesl filosof Marshall McLuhan. Globální vesnice a tržiště ale zde konkrétně odkazuje na knihu *Lexus a olivovník* od Thomase L. Friedmana (více o něm a globalizaci níže).

⁷ <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/statement-president-trump-paris-climate-accord/>.

do jisté míry utrpěla kredibilita klima-vědecké obce minimálně u části americké populace. Popírání (relativizace) změn klimatu ale zaznělo již v prezidentské kampani v roce 2016, kdy o globálním oteplování (způsobeném člověkem) Trump mluvil jako o hoaxu a vědomě ve svých vyjádřeních alternoval fakta.⁸ Trumpova administrativa snižovala zákonné standardy a emisní regulace v průmyslu, omezila financování vědeckého výzkumu klimatu⁹ a odklonila se od zajetých kolejí politiky životního prostředí nastaveného bývalým prezidentem Barackem Obamou a pro-zelenějšího proudu.

Současný prezident Spojených států Joe Biden v březnu roku 2023 schválil zahájení *The Willow Project* – plánované těžby ropy a zemního plynu uvnitř aljašského národního ropného rezervoáru – a navázal tak na práci svého předchůdce v úřadu.¹⁰ Povolení na základě nájemní smlouvy bylo uděleno energetické společnosti *ConocoPhillips*, působící na Aljašce přes 50 let. Okamžitá reakce veřejnosti v čele s klimatickými aktivisty po Bidenově rozhodnutí o těžbě měla za následek, že bylo do Bílého domu během několika málo dnů adresováno více než milion dopisů požadující zastavení projektu – ještě více lidí podepsalo online petici požadující zastavení a zrušení projektu.¹¹

Spojené státy patří mezi největší globální znečišťovatele¹², produkce skleníkových plynů jsou pozorovatelné v zemědělství, dopravě, zemědělství i průmyslové výrobě. Kapitalismus v koexistenci se soukromým vlastnictvím a liberální demokracií byl a stále je motorem pro inovace, investice a zvyšování efektivity ekonomického systému. I to má ale odvrácenou stranu mince – vedle koncentrace moci vrstvou nejbohatších a sociální nerovnosti (ve svobodě, vlivu, k příležitostem¹³) i ve formě zneužívání přírodních zdrojů a jejich využití primárně za účelem krátkodobého zisku. Hospodářský rozvoj s sebou nese, nejen na historickém případu Spojených států, negativní konsekvence na stav přírody. *Pokrok něco stojí* a dějiny nám ukazují, jak se některé státy transformací hospodářství přetavily do moderního státu se silným terciálním sektorem a jaké množství emisí bylo během tohoto celého procesu (včetně, ale ne výlučně industrializace) vypuštěno.¹⁴

Ve veřejném prostoru se objevují názory, že ekologické požadavky, které jsou na mezinárodním poli protlačovány světovými velmocemi, a kterým by se ideálně měla přizpůsobit každá národní ekonomika a politika, nejsou spravedlivé pro méně modernizované a vyspělé země. Pravidla pro zelenější budoucnost podle nich stanovují státy historicky i v současné době nejvíce zodpovědné za globální oteplování, deforestaci a ztrátu biodiverzity. Morálním dilematem a politicky-filosofickou otázkou je, zdali

---

⁸ <https://www.npr.org/2017/02/17/515630467/with-fake-news-trump-moves-from-alternative-facts-to-alternative-language>.

⁹ <https://www.nature.com/articles/d41586-020-02800-9>.

¹⁰ <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-64944535>

¹¹ <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/mar/14/biden-willow-project-betrayal-campaign-vows-climate-crisis> a <https://edition.cnn.com/2023/03/02/politics/willow-project-petition-concessions-biden-climate/index.html>

¹² <https://climatetrade.com/which-countries-are-the-worlds-biggest-carbon-polluters/>

¹³ DAHL, R. A. *Demokracie v právní státě?* S. 91–97

¹⁴ *Panství nad přírodou je obhajoba moderního kapitalismu.* Vztah přírody a člověka se podřídil víře nekonečnosti zdrojů růstu lidských potřeb. V současnosti probíhá zhodnocení, jaké škody lidská aktivita na přírodě zanechala a vyvstává tím potřeba ekologičtějšího přístupu ve všech společenských sférách, SUŠA, O., ŠTÁHEL, R. *Environmentální devastace a sociální destrukce.* s. 25.

i rozvojové země nemají právo se hospodářsky a sociálně transformovat i na úkor dočasného zvýšení jejich emisní stopy.

Důležité je vnímat i chování a sledovaný zájem dalších zemí, které mají na ekologické krizi velký podíl. Rusko, které z globálního oteplování můžete teoreticky profitovat prostřednictvím zvýšení teplot a zlepšení zemědělských podmínek v odlehlých zmrzlých oblastech, kde může být po oteplení¹⁵ možnost pěstovat potraviny a ekonomicky se dále rozvíjet. Čínu a její *debt-trap diplomacy*¹⁶ (regionální navyšování politické moci třetí země prostřednictvím půjčování peněz pro budování infrastruktury), výrazné poslední roky v Africe a zejména pak v Konžské demokratické republice (Kongo)¹⁷ – ve státu, který Čína považuje za strategického partnera¹⁸ i kvůli rozsáhlým nalezištím kobaltu, kýženého materiálu pro výrobu li-ion baterií. A další země, které produkty ze zdrojů nerostného bohatství exportují do všech kontinentů, a místní vlády si tak posilují autoritativní režim v zemi, jelikož nejsou odkázáni na budování ekonomicky soběstačné společnosti s demokratickými institucemi a všeobecnými, rovnými a přímými volebními právy.¹⁹

Filosofie ekonomického růstu a problém politiky

Koncept udržitelného rozvoje, prve rozpracovaný Římským klubem, principiálně usiluje o hospodářský rozmach a ekonomickou prosperitu současně se zachováním a ochranou životního prostředí. Vedle ekonomických faktorů a sledovaných hodnot v hospodářství je důraz kladen na sociální a environmentální rovnou a na mezigenerační solidaritu. Valným shromážděním OSN bylo v roce 2015 přijato 17 Cílů udržitelného rozvoje²⁰, které stanovují plán pro zkvalitnění života všech lidí na planetě (dostupnost čisté vody, podpora vzdělání), snížení nerovností nebo odstranění chudoby.

O udržitelnost, sociální spravedlnost a omezení konzumního stylu života se snaží mezinárodní organizace, státy, samosprávné obce i samotní jednotlivci. Ti mohou k udržitelné společnosti pomoci svými každodenními návyky i dlouhodobějšími rozhodnutími, třeba využitím hromadné dopravy či kola k přepravě namísto automobilu²¹, izolací domu pro menší energetickou náročnost domácnosti (a pořízení úsporných spotřebičů) či nenakupováním rychlé módy (fast fashion).²²

---

¹⁵ Tání permafrostu by globálně znamenalo vypuštění dalších milion tun skleníkových plynů. Pro Rusko by to na druhou stranu komplikovalo těžbu v ropných a plynových polích.

¹⁶ <https://www.indiatimes.com/explainers/news/chinas-debt-trap-diplomacy-568937.html>.

¹⁷ <https://www.reuters.com/markets/commodities/congo-sees-deal-6-blm-china-mining-contract-overhaul-this-year-finmin-2023-01-18/>, více v knize *Cobalt Red: How the Blood of the Congo Powers Our Life* od Siddharth Kara.

¹⁸ Nebo spíše novodobého vazala.

¹⁹ Jak režimy zemí s bohatým nerostným bohatstvím (především arabské státy na Blízkém východě) ideologicky využívají přírodní zdroje k utužení své nedemokratické vlády píše Fareed Zakaria v knize *Budoucnost svobody: neliberální demokracie v USA i ve světě*.

²⁰ <https://osn.cz/osn/hlavni-temata/cile-udrzitelneho-rozvoje-sdgs/>.

²¹ Města mohou snižovat světelný smog a znečištění ovzduší např. digitalizací veřejného prostoru a monitoringem dopravy (koncept *smart cities*).

²² Problémem je zaštitující klimatická neutralita a pokus *natřít vlastní business na zeleno*, kterou se korporace (uhelné společnosti do zeleného marketingu investují miliony dolarů, ale *greenwashing* se vztahuje i na zmíněný fast fashion a oděvní společnosti) prezentují veřejnosti. Viz <https://impakter.com/index/hm-sustainability-report/> nebo <https://www.euronews.com/green/2022/11/04/oil-firms-pour-millions-into-greenwashing-google-adverts-study-claims>.

Stát hraje významnou roli, do jaké míry se lidé k ekologickému způsobu života uchylují. V sociálně vyloučených, regionálně méně ekonomicky rozvinutých oblastech lidé méně důvěřují síti sociálních služeb, přesto jsou na nich kvůli rozšířenější chudobě více závislí. Žijí spíše v industrializovaných částech měst, a vzhledem k místním negativním dopadům na životní prostředí, primárně kvůli spalování fosilních paliv v uhelných elektrárnách, na ně nerovnoměrně dopadá i ekologická krize. Neekologická výroba a spotřeba se poté odráží v jejich zdraví, procentuálně více také trpí na nádorové onemocnění a respirační problémy. Vedle humánního pohledu se zde promítá i ekonomická škoda, neboť se o takovou část obyvatelstva musí stát postarat z veřejných financí. Energetické chudobě se formou sociálních příspěvků a snaze o cílenou finanční pomoc po rozpoutání konfliktu na Ukrajině podařilo českému státu relativně předejít, kopání sociálních příkopů ale podle některých názorů může pokračovat Evropskou unií stanovenou povinností výroby a zavedení elektromobilů do běžného provozu.

Již řadu let vznikají i alternativy pro koncept udržitelného rozvoje. Jedním z odlišných přístupů je *ekonomický nerůst*, který v sobě komponuje komunitární život (uspokojení potřeb z lokálních zdrojů, omezení exportu, zakotvení větší autonomie místních komunit), spravedlivější přerozdělení ve společnosti a změnu hodnot pro sociálněji a ekologičtější společnost. Prostředky pro reformu a novaci ekonomického modelu zde představují ekologické daně, stanovení absolutního stropu na emise CO₂, zastavení investic do *špinavých zdrojů* nebo optimalizace infrastruktury.²³

„Zhruba 2 % světového HDP by mělo stačit pro vyřešení klimatické krize.“²⁴

(Y. N. Harari)

Dvě procenta světového HDP – hodnota, která by na základě statistických údajů od Mezinárodní agentury pro energii²⁵ mohla stačit ke globálnímu přechodu na uhlíkově-neutrální ekonomiku.²⁶ Výkon národní ekonomiky se ve veřejných diskusích občas komparuje se spokojeností občanů (*satisfaction index*) dané země.²⁷ Za takovými myšlenkovými pochody stojí přesvědčení, že by jedincovo materiální zajištění mělo vést k tomu, že se nemusí obávat o uspokojení svých základních potřeb. Svoboda a z dob osvícenství zakořeněný individualismus předpokládá, že se ve společnosti postupně utvoří prostor pro vlastní seberealizaci, ekonomickou spolupráci (efektivní dělbu práce) a motivaci k hospodářskému rozvoji, který by měl vést k posílení občanské společnosti a společenskému blahobytu. Svobodu ale nelze považovat za automatickou garanci, v problematice životního prostředí se totiž promítají i problémy politické, které souvisí

---

²³ <https://www.youtube.com/watch?v=IOYz7BWsxog&t=1910s>.

²⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=SiCvGQnweAg>.

²⁵ <https://time.com/6049584/climate-change-ia-report/>.

²⁶ Vize, kterou Harari ve svém projevu na TED konferenci tlumočil, historicky připodobnil reorientaci amerického národohospodářství v období druhé světové války z klasického tržního mechanismu na válečný průmysl, při které se státní i soukromé podniky a jejich produkce konverzovala na válečnou výrobu a přizpůsobovala se tím dobovým potřebám. „Proč by naše zdroje a společné úsilí nemohly opět odvrátit blížící se nebezpečí (v kontextu změny klimatu)?“ uzavírá srovnání Harari.

²⁷ Obecně lze uvést, že čím jsou státy ekonomicky vyspělejší, tím více finanční prostředků a politického zájmu nakládají na ochranu životního prostředí a zelenou modernizaci hospodářství.

s efektivitou a legitimitou liberální demokracie, jejími procedurálními pravidly a polarizací společnosti.

Klimatická krize částečně poodkrývá krizi politickou ve sféře mezinárodní, evropské i národní. Občané nespokojení se statusem quo pociťují, že se stali obětí globalizace – *zploštění světa*²⁸ pro ně znamená ohrožení jejich bezpečnosti, duchovních a morálních hodnot, národní identity, kultury a *orientace ve světě*.²⁹ Důvěra v systém, instituce a stát klesá, a to vede zejména k nástupu populismu³⁰, autokratickým tendencím ve společnosti a celkové krizi *liberálního řádu*. Dochází k osobní revizi demokracie i přístupu k životnímu prostředí. Kredibilita politiky se snižuje, naopak roste význam politických osobností a silných politických hesel s líbivým a na první pohled jednoduchým řešením v době, kdy se prohlubuje rozdělená (a rozeštvaná) společnost. Část lidí je frustrována laxním přístupem k mezinárodní ochraně přírody, politici podle nich nedělají dost pro zastavení globálního oteplování. Další skupina lidí státy viní za útlum hospodářského rozvoje a z toho vyvozuje pokles životní úrovně a podporu zeleného fanatismu.

*Autorita nemůže být jen vztah založený na výkonu zákonné moci, ale musí rovněž zprostředkovat jisté hodnoty utvářející společenský řád. Nemůže stát jen na násilí, ale opírá se o sílu důvěry, kterou může občan projevovat vůči autoritě, protože mu poskytuje určité zajištění před riziky, jež plodí pouze domnělý řád.*³¹ Bez svobody a řádu ve společnosti autorita není schopná dlouhodobě fungovat. Záruka a ochrana svobody je účelem právního řádu, psaných i obyčejových pravidel, které markují společenské mantinely a autonomní sféru každého jedince. Právní systém ale není bez kompetentního a legitimního politického systému uznávaného lidmi (*legimita legalitou*). Uznání lidmi je klíčovou vlastností, a proto je důležité v případě řešení ekologických problémů dbát na to, aby se volba politických nástrojů správně vykomunikovala veřejnosti a nediskriminovala sociálně vyloučené jedince.

Evropská unie, Organizace spojených národů a diplomacie

Technologický progres na poli baterií, využití solární energie a obecně investice alokovány na obnovitelné zdroje jsou jedním z nabízených scénářů, jak snížit globální oteplování a přispět k obnově ekosystému. Finanční podpora a změna energetického mixu s sebou ovšem nese podmínku mezinárodní spolupráce. Příkladem, v jaké formě lze mezinárodně koordinovanou pomoc zřídit, je v nedávné době poskytnutí 20 miliard dolarů Indonésii *bohatšími* vládami na zelenou transformaci indonéských ostrovů.

Vznik klimatického fondu pro kompenzaci škod způsobených změnou klimatu schválili po komplikovaném jednání také delegáti na kongresu v Egyptě. Představitelé Evropské

---

²⁸ Reference na knihu *Svět je plochý* od amerického novináře Thomase L. Friendmana, jednoho z nejrespektovanějších autorů, kteří se tématu globalizace věnují.

²⁹ Tito lidé žijí ve světě, kde se rozpadají komunitární vazby, sociální stát (*welfare state*) v západní Evropě dlouhodobě nahrazuje v několika oblastech roli rodiny a mění tradiční způsob života. Zhoršená orientace jedince ve společnosti může způsobit jeho upínání se k antisystémovým řešením a náklonu k extrémismu.

³⁰ Populističtí politikové *prodávají politiku lidem* – občanskou aktivizaci se politici snaží o co největší občanskou angažovanost. Lid pojmávají jako exkluzivní a homogenní masu, ve které se ztrácí individualita a staví ji do opozice s elitami, neurčitou a malou skupinou vlivných lidí, kteří hledí pouze na vlastní zájmy, KYSELA, J. *Populismus v demokratickém právním státě: hrozba, nebo výzva?* s. 13.

³¹ HORYNA, B. *Kapitalismus: mýtus jednoho slova*. s. 82.

unie mohou výsledek z COP27 považovat za částečný neúspěch, poněvadž se evropskou optikou nepodařil sjednat přísnější závazek ke snižování emisí³², ale i přesto se diplomacie globálních summitů jeví jako relativně zdařilá mezinárodní politika, která směřuje k větší ochraně přírody a udržení oteplování pod kritickou hranicí. Poskytnuté peníze od Spojených států, Japonska, Kanady, Německa a dalších západních zemí směřují primárně do zemí chudších – do Indie, Vietnamu, Senegalu, Jihoafrické republiky anebo zmíněné Indonésie. Dodržení klimatických cílů výměnou za peníze však může narážet na netransparentní rozdělování, korupci, klientelismus a slabou státní správu méně vyspělých zemí.

Zahraniční investice a politická vůle okolních zemí je veřejností pojmána jako podnět k nastartování zelenější budoucnosti, ale méně rozvinutým zemím typu Senegal nebo Indonésie, které ve svém průmyslu stále převážně využívají fosilní paliva (Indie, Čína a Indonésie se mimo to řadí mezi největší těžaře uhlí), potenciálně hrozí dluhová past, pokud se výše slibovaných peněz bude měnit dle politických nálad a nastavení společnosti (voličů). Důležitým faktorem jsou také podmínky peněžního toku (*cash flow*), tedy skutečnosti, jaká bude dispozitivnost podporovaných států s penězi (grant a forma či půjčka a výše úroků). Finanční prostředky nejsou samospasné, pro ekologickou transformaci je nutné reformovat instituce (soudy, úřady, politické strany), zapojit do veřejné diskuse a národních projektů občanská hnutí, neziskové organizace a autority společenského života a nastavit strategický energetický plán pro delší časový horizont.³³

*„Musíme jednat. Naše klima nepočká. Nyní je potřeba vyslechnout konkrétní plány, jak udržet globální oteplování u hranice 1,5 stupně. A musíme podpořit nejzranitelnější země.“*³⁴ Uběhl rok a půl od komentáře Ursuly von der Leyen, předsedkyně Evropské komise, před konferencí OSN o změně klimatu. Životní prostředí se na půdě Evropské unie – pro Českou republiku a její legislativu se jedná o klíčovou organizaci³⁵ – stalo primárním tématem. Ač je to oblast evropské politiky stále relativně mladá, její vliv je na hospodářský rozvoj zemí EU bezprostřední. Důležitých témat, které EU pokládá v oblasti životního prostředí za prioritní, je několik: klimatická neutralita (dekarbonizace), oběhové hospodářství, obnova přírodních zdrojů nebo nulové znečištění.³⁶ Z unijního rozpočtu jsou uvolňovány finanční prostředky pro ekologizaci hospodářství, pro ochranu přírody jsou vydávány akční programy, směrnice a nařízení.

Chceme-li dodržet úsilí o názorovou a faktickou komplexitu, je klíčové zmínit i argumenty, které stojí v rozporu s výše představeným. V oblasti baterií a v jejich energetickém využití technologie zatím prokazatelně nemají kapacitu na to, aby satureovaly celosvětovou poptávku po energiích ve všech sektorech hospodářství. Problémem, ač překonávaným, je sezonní akumulace (ukládání energie), stabilizace sítě a závislost na lokálních přírodních podmínkách, stejně jako na nerostném bohatství, jeho

---

³² <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/klimaticka-konference-cop27-schvalila-zaverecnou-deklaraci-i-pomoc-chudym-zemim>.

³³ LINDNER, T. *Krok sun krok*. 2022 s. 22-23.

³⁴ <https://twitter.com/vonderleyen/status/1452651849648050184?lang=cs>. Útržek z projevu https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_21_5544.

³⁵ *Entita sui generis*.

³⁶ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.

(ne)ekologické těžbě, logistice a zpracování. Na druhou stranu výroba energie ze Slunce spolu s ukládáním do lithium-iontových baterií stále zlevňuje, což souvisí se zájmem investičních skupin a politickou podporou obnovitelných zdrojů. Ekologizace nedopadá pouze na energetiku, ale i na dopravu, stavebnictví (celkovou infrastrukturu) a zemědělství. Do popředí se dostává otázka (i) energetické soběstačnosti – zdali je v silách evropských zemí vyrábět energii z obnovitelných zdrojů, uspokojit poptávku a odvázat se v unijním prostoru energeticky od Číny, Ruska a dalších zemích, (ii) automobilového průmyslu – jaké sociální a ekonomické důsledky bude mít Unie schválený zákaz spalovacích motorů (otázka zaměstnanosti, cenové dostupnosti automobilů) a (iii) reálné efektivity ekologického zemědělství – není možné, aby redukce pesticidů a dalších hnojiv nepředznamenala větší závislost na dovozu potravin ze zemí mimo EU, které mají méně striktní právní regulaci, a importované zboží tak může být výsledkem otrokářské práce?

„Politika převážila nad ekonomikou.“

(Fareed Zakaria)

Zakaria upozorňuje na nebezpečný trend politizace témat ve veřejném prostoru a ústupu ekonomického myšlení nad společenskými problémy dneška. Tento názor podkládá příkladem Turecka, které se z racionální politiky na přelomu století překlátilo do monetárních opatření, autoritářství a úrokové politiky, která v zemi na podzim roku 2022 přispěla k 80% inflaci. Hyperinflace v osmdesátých letech napomohla k větší nezávislosti centrálních bank, odpovědná fiskální politika, mezinárodní spolupráce, opuštění od ukládání cel a od protekcionismu z velké části pomohly vyřešit ekonomickou krizi.³⁷

Nyní stojíme před krizí ekologickou, máme hledat její řešení v ekonomii nebo politice?

Ekologická společnost

Co je ekologizace společnosti?

Klimatická krize je agendou nás všech. Ohromný dopad bude mít proměna ekosystému na každého člověka a organismus na planetě, zhoršující stav životního prostředí ovlivní globální ekonomiku, sociální klima³⁸ nebo životní styl lidí. Mnoho z nich, především z řad mladší generace, vnímají ochranu klimatu jako prioritní téma, přidávají se do environmentálně-sociálních hnutí, účastní se klimatických protestů a společně pořádají edukativní semináře a přednášky pro širokou veřejnost. Jejich práce směřuje k sociálně spravedlivé budoucnosti a nároku na zodpovědnou národní politiku životního prostředí.

Naše přežití závisí na rozšiřování občanské neposlušnosti, dokud nevytvoříme největší masové hnutí v dějinách a nezmobilizujeme 25 % lidí, kteří mohou zvrátit systém.

³⁷ <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/01/13/politics-is-trumping-economics-it-might-end-badly/>.

³⁸ Společenskou náladu a kauzálně politické preference.

*Nesouhlasíme se zničením života na Zemi.*³⁹ Občanská participace na veřejném životě je považována za jeden z demokratických nástrojů liberálního právního státu. Dobrovolníci, kteří aktivně vystupují za větší ochranu přírody, se do ekologických sdružení hlásí kvůli různým důvodům. Jak dokládá Petr Klásek, člen hnutí Extinction Rebellion, část dobrovolníků je k participaci motivováno skrze psychické nemoci, které kvůli pocitu vlastní bezmoci s klimatem cokoliv dělat a civilizačnímu vývoji vedoucímu ke zničení ekosystému trpí.⁴⁰

Solastalgie (ve veřejném diskursu známo spíše jako environmentální žal), prve popsáno filosofem Glennem Albrechtem, je termínem vyjadřující pocit strachu a paniky ze stavu životního prostředí, budoucnosti planety a existence lidstva. Psychoterapie takové negativní emoce popisuje jako depresivní stavy, jež jsou schopny jedince paralyzovat v denním fungování. Nejčastější obětí této nemoci jsou lidé, kteří jsou klimatickou změnou dotčeni nejvíce, typicky se nejčastěji jedná o klimatické aktivisty, vědce a farmáře z oblastí postižených globálním oteplováním (tito zemědělci jsou nuceni stěhovat se za lepší úrodou).

Environmentální migrace

Den nula. Když průměrná výška vodní hladiny v nádržích, které zásobují jihoafrické Kapské město a agrární okolí vodou, klesla k 25 % své kapacity, vyhlásily místní úřady podle krizového plánu restriktivní opatření – to mělo za následek zpřísnění režimu rozdělování vodních zdrojů a přizpůsobení (lokalizovaného) vodního hospodářství s cílem předejít devastujícím scénářům. K celkovému přerušení dodávek vody (situaci prozaicky označované dnem nula) dokázala vláda ve spolupráci s místními orgány a obyvateli Kapského města předejít. Vodní krize v jihoafrické metropoli vrcholila na jaře roku 2018 a příčin, které stály v pozadí hrozící přírodní katastrofy, bylo několik. V první řadě utrpělo Kapské město nebývale dlouhé období sucha, ve kterém mezi lety 2015 a 2017 napadlo minimum srážek. Vedle přírodních podmínek se město potýkalo s rekordní populační explozí, během dvaceti let se populace zvýšila o 70 %.⁴¹ Krátkozraké řízení dodávek vody, narůstající poptávka a chybné kroky vlády (byrokratizace a neschopnost včasné reakce) významně přispěly k vodní krizi. Na druhé straně se vedení města podařilo ušetřit vodu zavedením vysokého tarifu pro velkospotřebitele vody, plošným zákazem zalévání bazénů, trávníků a modernizací infrastruktury, po které se voda dostává k obyvatelům.⁴²

S mobilizací obyvatel Kapského města a spoluprací mezi vládou a místními úřady se nejčernějšímu scénáři podařilo vyhnout, ale varování, kam absence dlouhodobého plánování a nezodpovědná politika svázána rigidními procesními překážkami může vést, je z uvedeného příkladu patrné. Radikální proměny v krajině, lokální i na území velkých

---

³⁹ Napsal environmentální aktivista a politický glosátor George Monbiot na sociální síť Twitter.

⁴⁰ <https://video.aktualne.cz/dvtv/utoky-aktivistu-na-obrazy-schvalne-vybirame-ty-chranenske/r~965a477c5ef311edbe29ac1f6b220ee8/>.

⁴¹ <https://www.groundup.org.za/article/whats-causing-cape-towns-water-crisis/>.

⁴² <https://www.nationalgeographic.com/science/article/partner-content-south-africa-danger-of-running-out-of-water>.

měst až celých států, budou pro lidi v takto postižených oblastech nejspíše znamenat nucenou migraci. Nejohroženějším kontinentem je v otázce klimatických změn Afrika, podle predikcí na základě vědeckých dat lze očekávat přesun desítek milionů obyvatel do roku 2050 z důvodu neobyvatelnosti ohrožených míst.⁴³ Některé země na řízený ústup (*managed retreat*) vyčlenily část peněz z národního rozpočtu, aby mohly postiženým rodinám poskytnout finanční pomoc na nucený přesun. Přesto je příprava na úrovni států nezřídka pasivní, strategické programy nereflktují urgentnost situace a potřeby ohrožených skupin.

Zvyšování hladin moře, degradace půdy⁴⁴ a další environmentální faktory jsou předpolím pro sociální změny, které migrační vlna pravděpodobně přinese. Jak vyplývá z textu, odchod z přirozeného habitatu není pouze dobrovolnou (plánovanou a dočasnou) vnitřní migrací, ale také masovým přesunem osob přes mezinárodní hranice, znamenající výzvu pro celoevropskou migrační politiku, demografickou změnu a střet různých kultur.

Res publica

Transformativní, hospodářská, sociální a environmentální politika pro lepší ochranu lidí a přírody – mezinárodněprávní východisko, které na Radě OSN představila Michelle Bacheletová, nepřímo odkazuje na dlouhou cestu vývoje a uznání environmentálních práv a jejich vztah s dalšími (především sociálními) právy.

„Čisté, zdravé a udržitelné životní prostředí je lidským právem.“⁴⁵

(Michelle Bacheletová)

Lidská práva koncepčně vycházejí z přirozenoprávní teorie a osvícenských reformních myšlenek, katalogově ukotvující veřejná subjektivní práva jedince s důrazem na jejich universalitu a nezávislost vůči veřejné moci. S postupnou lidskoprávní genezí a mezinárodním uznáním (ratifikacemi, tvorbou legislativy a judikaturou) se vyprofilovala jistá systematika těchto práv, která vyjadřuje jejich propojenost a vzájemnou interakci. V této souvislosti proto environmentální práva nejsou izolovanou materií, ale časově i místně spojeným následkem mezinárodní politiky, jenž dotváří právní rámec (normotvorbu zaměřenou na regulaci lidského chování vůči přírodě) a mezistátní koordinaci v oblasti globálního oteplování, udržitelného rozvoje a k tomu navázaných sociálních či ekonomických otázek.

I mezinárodní organizace se tématu životního prostředí dlouhodobě věnují. Nejčastější regulatorikou jsou preventivní opatření (princip předběžné opatrnosti) a jejich činnost ideově pramení ze zásady odpovědnosti, trvale udržitelného rozvoje a dalších principů environmentální politiky.⁴⁶ Milníkem v integraci práva životního prostředí do

---

⁴³ <https://www.preventionweb.net/news/climate-change-will-force-113m-people-relocate-within-africa-2050-new-report>.

⁴⁴ Desertifikace, eroze, deforestace nebo salinizace půdy.

⁴⁵ <https://www.ohchr.org/en/statements/2022/05/right-clean-healthy-and-sustainable-environment-what-does-it-mean-states-rights>, alternativně v ČJ <https://arnika.org/novinky/prelomove-rozhodnuti-osn-zdrave-zivotni-prostredi-je-lidske-pravo>.

⁴⁶ Např. princip spolupráce a princip obezřetnosti.

mezinárodní politiky je Konference OSN o životním prostředí člověka ve Stockholmu, pořádá roku 1972.⁴⁷ Sedmdesátá léta znamenala v oblasti ochrany životního prostředí nastavení *společenského zrcadla*, ohlédnutí se za předchozími léty a referenční ukazatel, jaké ekologické katastrofy za sebou člověk dokáže zanechat. Od té doby se mezinárodněprávní agenda v oblasti životního prostředí rozvíjela poměrně dynamickým tempem.

Cíle, projekty a strategie environmentální politiky byly dále rozvedeny na Summitu v Riu. První mezinárodní konvence byly uzavírány zejména z ekonomických zájmů jednotlivých signatářů, avšak až prostřednictvím diplomatického jednání na půdě OSN a dosažených sociálních změn (tlaku aktivistických hnutí) se v mezinárodních dokumentech rozvíjí koncept mezigenerační solidarity a environmentální spravedlnosti. Namísto lokálních dohod a smluv o dílčích ekologických otázkách státy uzavírají rámcové úmluvy, jejichž právní základ v rovině závaznosti a vymahatelnosti není pouze v jiných mezinárodních smlouvách o ochraně životního prostředí, ale také v mezinárodních obyčejích⁴⁸ a obecných právních zásadách. Momentálně mezinárodní ochrana životního prostředí naráží na lobbying uhelných společností, politickou agitaci pro větší národní uzavřenost a roztahování nerovnoměrného rozložení možných řešení a dopadů ekologické krize na samotné státy. Přesto je dnes ochrana životního prostředí více než kdy jindy závislá na mezinárodní spolupráci.

Homo sapiens

Člověk středem světa. Výchozí bod antropocentrismu nás učí, že je člověk nadřazen všemu živému i neživému, že je vládcem na Zemi a *mírou všech věcí*⁴⁹. S fenoménem antropocénu (extrahovaného termínu z antropocentrismu), epochy člověka, lidstva a lidství, multidisciplinárně pracuje akademická obec, ve které už delší dobu panuje názorová shoda na exploatační důsledky civilizace na životní prostředí. *Lidská aktivita, ačkoli geologicky nedávná, měla radikální vliv na globální prostředí*.⁵⁰ Člověk – geologický činitel – je dle odborníků odpovědný za klimatické změny. *Věk lidské viny*, období s charakterní závislostí na fosilních palivech a industrializovaném zemědělství, je termínem nedávno zpopularizovaným, zakotvující v sobě sebereflexi lidského chování a nepříznivých důsledků v přírodě expansivními aktivitami člověka. Působení člověka na klimatické podmínky Země je pozorovatelné tisíce let, hlavním katalyzátorem byla nicméně průmyslová revoluce, která přinesla nové způsoby v získávání, využití a transformaci energie.

O interakci sociologie a ekologie, přínos průmyslové revoluce, ekologický blahobyt a lidskou bláhovost se zabývá ve své práci filosof Jan Keller. *Disharmonie člověka a přírody*, kterou autor spatřuje nejen v těžbě nerostných surovin nebo populační explozi,

---

⁴⁷ Ve stejném roce Demis Meadous publikoval knihu *Meze růstu*.

⁴⁸ Např. pravidlo zákazu poškozování životního prostředí přesahující hranice států, TUHÁČEK, M., JELÍNKOVÍ, J. a kolektiv. *Právo životního prostředí*. s. 19.

⁴⁹ Autorem výroku je starověký filosof Prótagorás z Abdér.

⁵⁰ Definice antropocénu Simona Lewise a Marka Maslina, BĚLOHRADSKÝ, V. *Čas pléthokracie, Když části jsou větší než celky a světový duch spadl z koně*. s. 193.

je smutnou ukázkou a důsledkem individualizace, zbožního fetišismu a konzumního života. Lhostejnost a ztráta morálního závazku k ochraně přírody autor je příčinnou centralizace společnosti. Hierarchizace a sociální poměry vzniklé z autoritářského vedení jsou v autorových dílech prezentovány a pokládány za projev průmyslového racionalismu a deformace přírodních zdrojů.⁵¹

*Moderní státy vznikly jako prostředek ochrany svých občanů a právě cíle dosud legitimují svou existenci. Ve skutečnosti jsou však dnes vůči globálním ekologickým problémům, které přežití občanů aktuálně ohrožují, víceméně bezbranné.*⁵² Státní zásah do kultury (její politizace) hodnotově vyprázdnil občanskou společnost. Demontáž tradiční rodiny a rozpad komunitarismu, kde v době moderní a postmoderní byrokratický stát nahrazuje (sociální) roli rodiny, jsou podle některých sociologů a filosofů jedním z příčin slábnoucího vztahu člověka s přírodou. Etatismus, volný trh a maximalizace zisku je v této návaznosti podrobeny kritice v díle amerického politologa Patrika J. Deneena.⁵³

Průmyslová společnost přinesla velké sociální výtobytky a také do té doby nebývalou devastaci přírody. K lepšímu uchopení socioekonomických změn a dehumanizace se během 70. let 20. století⁵⁴ etablovala environmentální sociologie (sociologie životního prostředí). V reflexi na akademický a společenský zájem o ekologii a mezinárodní konferenci ve Stockholmu si nový podobor kladl za cíl stanovit organizační předpoklady udržitelné společnosti a prosazovat ekologickou modernizaci ve společnosti. Environmentální sociologie studuje vliv různých aktérů a institucí, sociální nerovnost, vztah sociálních tříd, diverzitu v (environmentálně-sociálních) hnutích a další důležité aspekty veřejné diskuse a vědecké činnosti na téma životního prostředí. Může tak fungovat jako vhodný nástroj pro zkoumání a propojení všech tří pilířů udržitelnosti – ekonomického, ekologického a sociálního.

Nestátní aktéři

Aktivismus a ekologické demonstrace

*Environmentalismus není nic jiného než novodobá inkarnace tradičního levičáctví.*⁵⁵ Labeling užitý v knize *Modrá, nikoli zelená planeta*, ve které politik a ekonom Václav Klaus prostřednictvím názorové sebepropagace na životní prostředí a globální oteplování kritizuje přístup ekologických aktivistů a environmentalismu obecně, nepřímou slouží jako autorův odkaz na nebezpečí *zeleného fanatismu*. Operativní termín, objevující se zejména v kontextu ideologizace ochrany přírody, je příznakem rozpolcenosti veřejné diskuse nad problematikou ekologické krize. Neopodstatněné strašení veřejnosti novináři a politickými představiteli, mediálně nepřesná interpretace a prezentování vědeckých

⁵¹ KELLER, J. *Až na dno blahobytu: Ke společenským kořenům ekologické krize*.

⁵² Tamtéž. s. 133.

⁵³ Kritice liberalismu se autor věnuje v knize *Proč selhal liberalismus*. Rozpadu hodnot a racionalizaci společnosti se zabývali i další sociologové, lze zmínit např. Ferdinanda Tönniese (teorie společnosti – *Gesellschaft* a tradiční pospolitosti – *Gemeinschaft*) a Maxa Webera (železná klec racionality).

⁵⁴ Akcentace environmentálních problémů v 70. letech znamenala podporu a kvantitativní přínos publikační činnosti odborné veřejnosti.

⁵⁵ KLAUS, V. *Modrá, nikoli zelená planeta. Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?* s. 34.

poznatků, ekologický radikalismus nebo blokování veřejných míst aktivisty – to je pouze malý výčet z argumentace klima skeptiků, kteří zpochybňují negativní vliv lidské činnosti na naši planetu. To jsou lidé, kteří nutně nepopírají změnu přírodních podmínek a krajinného rázu, jen přistupují rezervovaně k antropogennímu globálnímu oteplování, nesouhlasí s činností a aktivistickou agendou Greenpeace, Extinction Rebellion a dalších environmentálně-sociálních hnutí, upřednostňují ekonomický rozvoj a zdůrazňují jeho vedlejší profit v oblasti ekologie. Zároveň také nesouhlasí se zelenou politikou Evropské unie a nejzřetelněji odmítají zákaz spalovacích motorů v rámci Green Dealu.

Generační konflikt, jenž se poslední leta stále ostřeji rýsuje mezi mladými aktivisty (nejvíce z řad středoškolských a vysokoškolských studentů) a starší populací, je strukturální problém české společnosti, která se ale v této věci příliš neliší od společnosti německé, švédské nebo rumunské. Mezigenerační propast (*generation gap*) postihuje každé společenství, nejen v otázce ekologické krize, a v omezené míře má podobné symptomy jako konfliktní linie (*cleavages*). Pořadatelé studentských stávek jsou částí těchto lidí pravidelně považováni za klimatické šílence. Takové myšlenkové klima a rétoriku v české debatě o globálním oteplování lze z části přičítat konzervatismu v ekologické politice ODS, která zde pravidelně spoluvládla v 90. letech a prvním desetiletí a veřejnému nezájmu o čisté a zdravé životní prostředí v období socialistického Československa.

*Je to typický příklad (ve vztahu k protestním akcím občanské neposlušnosti zaměřeným proti příčinám ekologického kolapsu, pozn. autora) sporu mezi tím, co je definováno jako legální nárok, a tím, co cítíme jako nárok legitimní.*⁵⁶ Legitimita klimatických stávek, které v aktuální podobě odstartovala Švédka Greta Thunberg v roce 2018, je dle mého úsudku zhmotněna a ospravedlněna urgentností situace na základě dat z vědecké komunity a vědeckého konsensu o změně klimatu. Zda-li jsou předmětem diskuse demonstrace nebo potenciální společenská prosperita z nich plynoucí, je základní podmínkou jejich forma a obsah. Stávky za klima jsou ve většině případů vedeny v nenásilném a mírotvorném duchu, s reálnými a realizovatelnými požadavky a deliberativní snahou o demokratickou, udržitelnou a sociálně spravedlivou budoucnost. Nicméně *není všechno zlato, co se třpytí*, a platí to i v otázce eko-protestů (rozebráno níže).

Média

*Rekordní odlesňování Amazonie ohrožuje tisíce živočišných druhů.*⁵⁷ *Hmyz vymírá podle nejnovějších výzkumů nebyvalou rychlostí.*⁵⁸ *Na záchranu klimatu je pozdě. Globální oteplování jsme měli řešit přes padesáti lety.*⁵⁹ Nereprezentativní (*biased*) vzorek zpravodajských titulků je zde vybrán účelně, neboť v omezené míře ukazuje recentní způsob a stylizování veřejné komunikace českými mainstreamovými médii o klimatické změně. A2, *alternativa k hlavnímu proudu*, jak se na svých internetových stránkách deník

⁵⁶ Bělohradský, V. *Čas pléthokracie, Když části jsou větší než celky a světový duch spadl z koně*. s. 192.

⁵⁷ <https://denikreferendum.cz/clanek/32920-rekordni-odlesnovani-amazonie-ohrozuje-tisice-zivocisnych-druhu>.

⁵⁸ <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/3552587-hmyz-podle-nejnovestsich-vyzkumu-vymira-nebyvalou-rychlosti>.

⁵⁹ https://www.lidovky.cz/nazory/na-zachranu-klimatu-je-pozde-globalni-oteplovani-j sme-meli-zacit-resit-pred-padesati-lety.A210917_144012_in_nazory_ios.

sebe-identifikuje, v roce 2021 uveřejnil příspěvek, ve kterém se informováním veřejnosti o životním prostředí největšími médii u nás věnuje. V článku je poukázáno na problém rámcování přírodních pohrom, při kterém se novináři více věnují jedné (čtenářsky atraktivnější, v lidech vzbuzující emoce) přírodní katastrofě nežli samotnému zdůraznění, že se jedná o projev klimatické krize. Jinak řečeno se průměrný konzument zpráv může snáze ztotožnit s novinářsky vykreslenou tragédií opírající se o konkrétní neštěstí než se skutečností, že se jedná (či může jednat) o důsledek na sebe navázaných změn v ekosystému. Dalším neuralgický bod příspěvatele vidí ve vkládání a interpretaci vědeckých citací pod článkem, které mohou při cílení na publikum vzbudit skeptický dojem – vytržením z kontextu se ztrácí souvislost a čtenář je *náchylnější* k převzetí a internalizaci šokujících a expresivních informací.⁶⁰

Demokratizací přístupu k informacím jsou lidé na jedné straně svobodnější ve volbě informačního zdroje, na druhé straně narůst těchto kanálů umocňuje případné riziko spjaté s rozhodovací paralýzou a s nízkou kontextualizací.⁶¹ Na veřejné platformě se poté můžeme setkat se zploštělou debatou, ve které se vytrácí konsensus, fragmentuje se publikum a postupně se formují sociální bubliny. V otázce životního prostředí, a jak o něm přemýšlíme, mají média významný vliv z několika hledisek. Spoluutváří náš (světo)názor, klimatičtí aktivisté a jejich protestní aktivity se stále pravidelněji dostávají do novinových titulků a příspěvků na sociálních sítích a vědcům nabízí platformu pro osvětu veřejnosti a sdílení dat z empirických výzkumů (popularizaci studií). Investigativní novinářina zas v minulosti i dnes pomáhá při odkrývání neetického a nezákonného jednání firem a jejich zákulisnímu tlaku na politické rozhodování. Dochází tak k naplňování práva veřejnosti na informace o stavu životního prostředí, spolupráci s ekologickými organizacemi a upozorňování na současné problémy, které ohrožují ekosystém.

Na odvrácené straně mediální moci leží hrozba konstruování reality dezinformačními weby a dalšími informačními kanály, které misinterpretují události (průběh ekologických demonstrací, skutečný stav biotopů, původ znečištění apod.) a cíleně selektují informace pro vytváření jednolitého narativu. Někteří experti mluví o post-pravdivé éře⁶², komercializaci médií a dekultivaci veřejného prostoru, ze kterého se vykostila společenská odpovědnost veřejných aktérů.

Monetizace pozornosti⁶³ má za příčinu, že se fakta relativizují a medializace témat ochrany životního prostředí *brousí* hrany veřejných debat. Titulky článků poté častěji plní vandalismus – přilepování se na silnice (blokování městské dopravy) či polévání obrazů světových umělců – páchaný ekologickými aktivisty. Může to působit směšně, ukazuje to však na skutečnost, že se tím ochrana životního prostředí v očích některých jedinců karikaturizuje a pozornost se přesouvá na aktivisty samotné, a ne na jejich sdělení. Jedná se o nebezpečný trend, neboť může vést k útlumu aktivit ekologických hnutí a zmenšení jejich členské základny. Hnutí sufražetek (*Women Suffragge Movement*) nebo Hnutí proti apartheidu (*Anti-Apartheid Movement*) v minulosti ukázaly, že mají potenciál

⁶⁰ <https://www.advojka.cz/archiv/2021/19/jak-media-mluvi-o-klimatu-ultimatum>.

⁶¹ Srov. KYSELA, J. *Ústava mezi právem a politikou. Úvod do ústavní teorie*. Tese disertace. s. 3-5.

⁶² „Post-pravda je projev digitálního barbarství, které postihuje Evropu a celý západní svět. (...) Nehledáme už pravdu, hledáme potvrzení vlastních předsudků.“ (Jiří Příběh).

⁶³ Lidská pozornost se stává v post-moderní době a rozmachu sociálních sítí ekonomickým statkem.

k nastartování celospolečenské změny, větší sociální kontroly a zrychlení nalézacího procesu možných řešení. Změna je možná, pokud ve změnu lidé věří. I proto je důležité, aby demonstrace dokázaly podnítit a okořenit veřejnou debatu o životním prostředí a podpořit její vedení v demokratických a právních mezích. Mělo by v ní být nasloucháno názorům všech sociálních vrstev, lidí s jinými politickými přesvědčeními a hodnotami. *Každý názor, který je umlčován, může být pravdou. I pokud se umlčený názor většinově mýlí, může obsahovat element pravdy, což se stává běžně.*⁶⁴ Pokud lidé ztratí pocit, že jsou slyšeni a aktivní součástí společenství, ztratí i důvěru v systém. A bez důvěry žádný systém existovat nemůže, natož pak (nutné) systémové změny v sociálních a environmentálních oblastech.

Demonstrace tlačí politickou reprezentaci ke krokům, které nemusí být pro jejich voliče populární. Novináři mají na mediální obraz ekologických protestů nepopíratelný vliv a je na místě uvažovat o jejich práci a o politické komunikaci a informování veřejnosti. Každé médium má svého vlastníka a jeho osobní zájem často prosakuje do redakční práce, vedení novinářského týmu a výběru, o čem a jak se bude psát. Požadavek nestrannosti je jedním faktorem – co stojí za pozadím mediální moci společenských aktérů a jsou jejich zájmy slučitelné s bojem proti ekologické krizi?

Samostatnou debatou je poté novinářská neutralita. Mají být novináři opravdu neutrální? Neměli by zastávat hodnoty, které vykazuje i většinová společnost a ústavně zakotvuje stát v právní řádu? Mají bezpodmínečně ctít liberálně demokratický právní stát a jaké jsou jeho hranice a pravidla? Jaké hodnoty to jsou v ekologické rovině a tématu globálního oteplování? Má se jejich práce zakládat spíše na odměřeném přístupu, nebo na aktivistické reportážní novinářině, které ve čtenářích může vyvolat patos katastrofální nezvratitelnosti lidského osudu a civilizační zkázy?

---

⁶⁴ MILL, J. S. *O svobodě myšlení a slova*. s. 55

Shrnutí

Hospodářský rozvoj, demokratizace společnosti a *zrychlení* světa předznamenaly zesílení občanské participace. Zpřístupnění informací veřejnosti a jejich mediální dosah nepochybně podnítily institucionalizaci ochrany životního prostředí, neboť se z lokálních problémů a národních řešení ekologických katastrof implementují mechanismy v mezinárodní politice – o to důležitější je role EU a OSN. Nesouhlas lidu a sekundárně polarizace společnosti jsou nicméně viditelné ve vzrůstajících demonstracích za klima, v jejich projevech, účasti, kladených požadavcích a reakcích veřejnosti. Tyto protestní akce, které velmi často inklinují k alarmistickým heslům a ekologickému aktivismu, brojí proti establishmentu a politické liknavosti v agendě životního prostředí. Na opačném břehu o zveličování ekologické situace, nepřesné interpretaci vědeckých poznatků, používání starých zpráv a vybírání *jen toho vhodného* pro *narativ konce světa* píšící uznávání novináři a varují někteří experti.⁶⁵

Téma globálního oteplování, klimatické krize a vlivu člověka na přírodu je tedy dle mého soudu nutné pojímat komplexně, ne tedy odizolovat ekonomické aktivity od ostatních aspektů environmentálních problémů a rozebírat možné konsekvence, které se věnují veskrze finančnímu hledisku a kondici (nad)národních ekonomik. Ekologické otázky jsou mnohvrstvé, a proto by se k nim mělo přistupovat multidisciplinární metodou, snažit se o pochopení dílčích charakteristik a jasněji vymežit, jakým způsobem tyto elementární částice ovlivňují větší části a celky.

Je nutné kvalifikovaně a neideologicky podrobit změny v přírodě vědeckými fakty za podpory mezinárodní spolupráce akademické obce a politik(ů) států, edukovat společnost k hledání kontextu, zvyšovat informační gramotnost a nabádat lidi ke kritické konfrontaci přednesených názor. Odhalovat zájmy jednotlivých společenských aktérů, připravit se na pravděpodobnou sociální proměnu, vlnu radikalizace společnosti a ztížené nacházení konsensu ve veřejné diskusi. Neměli bychom rezignovat na liberální pojistky a demokratický právní stát. Neměli bychom rezignovat na ochranu životního prostředí. Morální panika komplikuje více věcí, než aby sama přišla s východiskem, jak lze danou situaci zlepšit. Pravdou nicméně je, že se planeta otepluje, a zdali bude tento trend pokračovat podobnou rychlostí, může v konečném důsledku představovat mnohem větší finanční náklady a lidské oběti, než pokus o všestranný šetrnější přístup k přírodě a ekologičtější vzájemné soužití. Čas na změnu stále je – kolik, je otázkou *posledního soudu*.

---

⁶⁵ Ekologickému alarmismu se věnují např. Bjørn Lomborg a Michael Shellenberger – jeho kniha *Apokalypsa nebude: Proč nám škodí ekologický alarmismus* byla jednou z inspirací pro psaní této práce.

Zdroje

Bibliografie

- BĚLOHRADSKÝ, V. *Čas pléthokracie, Když části jsou větší než celky a světový duch spadá z koně*. 1. vyd. 65. pole, 2021, ISBN 978-80-88268-57-4.
- DAHL, R. A. *Demokracie v právní státě?* 2. vyd. Nadace Readers International, 1995. ISBN 80-901813-1-7.
- HARARI, Y. N. *21 lekcí pro 21. století*. 1. vyd. LEDA, s.r.o., 2021. ISBN 978-80-7335-766-5.
- HARARI, Y. N. *Sapiens: Stručné dějiny lidstva*. 3. vyd. LEDA, s.r.o., 2018. ISBN 978-80-7335-569-2.
- HORYNA, B. *Kapitalismus: mýtus jednoho slova*. 1. vyd. Filosofický ústav AV ČR, 2014. ISBN 978-80-7007-418.
- KELLER, J. *Až na dno blahobytu: Ke společenským kořenům ekologické krize*. Městská knihovna, 2022 ISBN 978-80-274-2287-6.
- KLAUS, V. *Modrá, nikoli zelená planeta. Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?* Dokořán, s.r.o. 2010, s. 34 ISBN 978-80-7363-318-9.
- KYSELA, J. *Ústava mezi právem a politikou. Úvod do ústavní teorie*. Tese disertace, 2014.
- KYSELA, J. *Populismus v demokratickém právním státě: hrozba, nebo výzva*. 1. vyd. Nakladatelství Leges, s.r.o., 2019. ISBN 987-80-7502-402-2.
- LINDNER, T. *Krok sun krok*. Economia, a.s., 2022.
- MILL, J. S. *O svobodě myšlení a slova*. 1. vyd. Nakladatelství H21, 2020. ISBN 978-80-907820-0-6.
- SHELLENBERGER, M. *Apokalypsa nebude: Proč nám škodí ekologický alarmismus*. 1. vyd. Argo, 2022. ISBN 978-80-257-3769-9.
- SUŠA, O., ŠTAHEL, R. *Environmentální devastace a sociální destrukce*. 1. vyd. Filosofický ústav AV ČR, 2016. ISBN 978-80-7007-452-7.
- TUHÁČEK, M., JELÍNKOVÍ, J. a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 1. vyd. GRADA Publishing, a.s. 2015. ISBN 978-80-247-5464-2.
- ZAKARIA, F. *The future of freedom: illiberal democracy at home and abroad*. 1. vyd. Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, 2003. ISBN 0-393-04764-4.

Internetové zdroje

- <https://oneworldfamily.de/en/there-is-no-planet-b/>
- <https://www.npr.org/2017/02/17/515630467/with-fake-news-trump-moves-from-alternative-facts-to-alternative-language>.
- <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/statement-president-trump-paris-climate-agreement/>.
- <https://www.nature.com/articles/d41586-020-02800-9>.
- <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-64944535>
- <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/mar/14/biden-willow-project-betrayal-campaign-vows-climate-crisis>
- <https://edition.cnn.com/2023/03/02/politics/willow-project-petition-concessions-biden-climate/index.html>
- <https://climatetrade.com/which-countries-are-the-worlds-biggest-carbon-polluters/>
- <https://www.indiatimes.com/explainers/news/chinas-debt-trap-diplomacy-568937.html>
- <https://www.reuters.com/markets/commodities/congo-sees-deal-6-bln-china-mining-contract-overhaul-this-year-finmin-2023-01-18/>

<https://osn.cz/osn/hlavni-temata/cile-udrzitelneho-rozvoje-sdgs/>
<https://impakter.com/index/hm-sustainability-report/>
<https://www.euronews.com/green/2022/11/04/oil-firms-pour-millions-into-greenwashing-google-adverts-study-claims>
<https://www.youtube.com/watch?v=lOYz7BWsxog&t=1910s>
<https://www.youtube.com/watch?v=SiCvGQnweAg>
<https://time.com/6049584/climate-change-iea-report/>
<https://twitter.com/vonderleyen/status/1452651849648050184?lang=cs>
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_21_5544
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
<https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/01/13/politics-is-trumping-economics-it-might-end-badly/>
<https://video.aktualne.cz/dvtv/utoky-aktivistu-na-obrazy-schvalne-vybirame-ty-chranene-skle/r~965a477c5ef311edbe29ac1f6b220ee8/>
<https://www.groundup.org.za/article/whats-causing-cape-towns-water-crisis/>
<https://www.nationalgeographic.com/science/article/partner-content-south-africa-danger-of-running-out-of-water>
<https://www.preventionweb.net/news/climate-change-will-force-113m-people-relocate-within-africa-2050-new-report>
<https://www.ohchr.org/en/statements/2022/05/right-clean-healthy-and-sustainable-environment-what-does-it-mean-states-rights>
<https://arnika.org/novinky/prelomove-rozhodnuti-osn-zdrave-zivotni-prostredi-je-lidske-pravo>
<https://denikreferendum.cz/clanek/32920-rekordni-odlesnovani-amazonie-ohrozuje-tisice-zivocisnych-druhu>
<https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/3552587-hmyz-podle-nejnovejsich-vyzkumu-vymira-nebyvalou-rychlosti>
https://www.lidovky.cz/nazory/na-zachranu-klimatu-je-pozde-globalni-oteplotvani-j sme-meli-zacit-resit-pred-padesati-lety.A210917_144012_in_nazory_lros
<https://www.advojka.cz/archiv/2021/19/jak-media-mluvi-o-klimatu-ultimatum>

Ostatní materiály

LÁNSKÝ, J. *Jiný svět je možný aneb světosystém v krizi*. SLON, 2005.
VOJTÍŠKOVÁ, K, PATOČKOVÁ, V, MIKEŠOVÁ, R. *Vztah obyvatel k přírodě a její ochraně. Sociologická perspektiva*. 2017.
Lomborg, B. *Environmental Alarmism, Then and Now*.
(https://www.lomborg.com/sites/lomborg.com/files/art_bl_2012-06-20_alarmism_foreign_affairs.pdf)
<https://www.youtube.com/watch?v=5Gk9gIpGvSE>
<https://www.youtube.com/watch?v=A3AuCQml7IQ>
<https://www.youtube.com/watch?v=7vOwjNTDwBE&t=1028s>
<https://www.ipcc.ch/reports/>